

ČITANJA

iz ličnog ugla

barbel šulte (prevodeći milorada pavića)

Kao uvod neka posluži ovakav kratak istorijat: Ovamo spadaju najpre moja nezaboravna putovanja u Jugoslaviju, zemlju koja u ono doba još nije bila zahvaćena plavom turizma, pohadanje jezičkih kurseva u Zagrebu i u Beogradu godine 1963/64. i 1967/68.

Moji najraniji kontakti sa Miloradom Pavićem nisu proticali bez problema, kojih danas verovatno već nema. Između nas se isprečilo mnogo toga: različita bliska prošlost moje i njegove zemlje, (reč »domovina« u molitvi Vitarče mi tada nije nimalo lako izlazila ispod pera, premda se ubraja među njene najlepše), zatim predrasude u pogledu ideologije, pa onda i moje nedovoljno sigurno vladanje autorovim jezikom. No bez obzira na sve, srećno smo prebrodili sve iskrse teškoće, što imamo zahvaliti u prvom redu obostrano ulaganom trudu, saznavanju, učenju ljubavi i obuzdavanju, kako reče sent-Egzipi u »Malom princu«, pa je upravo zato utoliko trajnije, a i obavezujuće.

Kad sam se vratala kući, u Saveznu Republiku Nemačku, na mnogim mestima nisu pokazivali nimalo sluha za moja ushićena pripovedanja. Nije im išlo u glavu da u jednoj komunističkoj, u svakom slučaju polukomunističkoj, državi može biti toliko prijatnih ljudi i tolika slika lepote; tu nešto nije u redu. »Pa, izvoli, idi onamo ako ti se ovde ne svida«, mogli ste tada čuti ako ste se glasno bunili protiv automobila parkiranih na trotoarima. Ali kakogod da vam danas u Evropi više ne dobacuju! »Izvoli, idi onamo!«, u svesti ponekih ljudi je ipak zaostalo mišljenje koje se iza tih reči krije.

Studije sam završila disertacijom o Simu Panduroviću. Neusporedno posle toga zasnovala sam porodicu i to me je zadugo omelo u daljnjem putovanju po belom svetu. Ali ga zato nisam zaboravila, razlika je bila samo u tome što su mi sad puteve bili usmereni u duhovnu sferu. Sedeći svečeri za pisačim stolom počela sam da stvaram neki svoj posredni svet: mnoho sam čitala, prevodila i tako savladivala vreme i prostor. Dela pisaca bila su autentična i intenzivno me stimulisala, nezavisno od brzo promenljivih zbivanja. Srećom, ovakav način je najbolje odgovarao mojoj naravi.

I onda je svoju nedokučivu ulogu odigrao puki slučaj, odnosno, ono što u nerazumevanju značaja konkretnog dogadaja za naš protekli i potonji život podvodimo pod taj pojam. Naime, u letu 1984. upoznala sam na beogradskom Filozofskom fakultetu Milorada Pavića. I danas, posle tolikih godina, pred mnom leže po dva primerka njegovog romana — na srpskohrvatskom i na nemačkom. Moram priznati da se osećam predivno! Posle avanturističkog putovanja u zemlju njegovog jezika svoj život sagledavam u sasvim drugaćijem svetlu.

Za mene kao prevodioca, ali i kao predavača savremene srpske književnosti na regensburgskom Univerzitetu, važna su naročito sledeća tri obeležja Pavićevog opusa:

• Autor romana »Hazarški rečnik« i »Prede slikan čajem«, te mnogih pripovedaka i pesama piše zapravo jednu jedinu zamašnu knjigu (premda svaka za sebe poseduje sopstvenu fikcioniju). Otuda pojedini motivi, literarni junaci i čitave priče menjaju svoja mesta, te u izmenjenom liku i obliku izrađuju na različitim lokacijama, stvarajući pri tom gustu mrežu asocijativne povezanosti. Prevodilac se u svom radu suočava sa poemom neslučenih razmara.

• Dugačak je autorov hod kroz vekove, kako prošle tako i buduće. Na dnu vremena blista drevna Vizantija, Istanbul, Carigrad.

• U svoje tekstove upliće autor usmeno i pismeno predanje svoga naroda, dakako ne na folkloristički način već nekako više kao izmedu sna i jave.

Sa zapadnoevropskog stanovišta posmatrano, vizantijska tradicija i bogata riznica narodnog pesništva i verovanja podarjuju Pavićevoj zoroj izuzetnu draž, pogotovo ako imamo u vi-



du da su ove tradicije u Zapadnoj Evropi potpuno iščilele.

Kohezionu silu, koja drži zajedno sve što se činilo šarenom krpicom ili kaleidoskopskom sličicom, predstavlja tipična rečenica t.j. u njoj osnovi fiksirana uporna ideja Milorada Pavića koji spaja leksiku nekolikih vekova, koji — znamo — s uživanjem postavlja svet naglavice. Njegova karakteristična rečenica ne vodi radnju pravo ka cilju; to je ritmička, zvukom podržana misaona figura, u kojoj je istovremeno uključeno i kretanje suprotno glavnom smeru. Njegova nas rečenica koči u tečnom čitanju i naprosto nas primorava da svaki čas zastajemo i na njoj se poduze zadržavamo.

Nemački jezik je odupire Pavićevom, u srpskohrvatskom jeziku inače sasvim prihvativom, gnomskom izražavanju, isto tako njegovom slobodnom redu reči.

Ali, kako veli sam Pavić: Jezici se mogu lepo uzajamno oplemenjivati. Prema tome, treba se kretati ivicom još dozvoljenoga, te zadovoljiti svoj jezik, a ipak mu pružiti i nove impuse.

I, na kraju, jedan primer iz živoga konteksta, kao prilog dilemi o doslovnom/nedoslovnom prevodenju.

Uzmemo li ljudske oči, uši, ruke, noge, nos, bradu itd., primetićemo kako Paviću nikad doista da nam Adama — čoveka prošlosti, sadaš-

njosti i budućnosti — predstavi baš tim atributima, i to uvek u nekim novim metaforama, komparacijama, kvaziproverbima... pa tako u tekstu osvane, između ostalog, i na izgled sasvim bezazlen frazeologizam »glavom i bradom«. Takvu semantičku spregu ne možeš prevesti doslovce, jer za to postoji u nemačkom samo termin »hochstpersönlich« (lično, osobno, lat. in persona). U tom slučaju nema druge doli da pribegneš triku. Tako u opisu bolesničke sobe u Svetoj gori, Hilandaru, gde se srpskohrvatski našao u istoj nezgodnoj situaciji kao pre toga nemački, štaviše lep izraz »Handreichung« kao prevod za »pružanje pomoći«.

Ovaj primer je doduše jednostavan, a ipak ilustruje kako se kod komplikovanog pletiva za pojedini pojam mora i te kako paziti na svači detalj. Kome je pak stalo do suptilnijeg primera, neka samo pomisli na jezičko formiranje opozicije »muško-žensko«, neka se seti muka kod prevodenja »sedmičnih dana muškog i ženskog pola«. To je u nemačkom tekstu maltene nerešiva enigma. U odnosu na celokupan tekst, rešavanje ovog šakaljivog zadatka biva daleko teže negoli da radiš na nekom eseju.

I najzad reč-dve o odzivu, na koji je roman »Prede slikan čajem« naišao u Nemačkoj. Meni je prilikom prvog čitanja zastao dah na dva mesta. Na jednom se tvrdi da je vizantijска crkvena muzika starija i puno lepša od Bahove (konstatacija koja svakog drugog Nemca mora da trgne iz prijatne letargije), a na drugom se govori čak o nekakvom šabačkom Faustu.

Meditum, koliko je meni poznato, do danas još niko na to nije reagovao. Faust sa Orijenta! Koje li prepotencije! A kad tamo, baš je »Roman za ljubitelje ukrštenih reči« (drugi deo razmatranog romana) kudikamo dublje povezan sa Goetheom nego što se na prvi pogled to nekom čini. Zato me utoliko više interesuje da li su autor, dok je smislilac ovaj roman, bili u pameti stihovi, na koje aludiram. Naime, obrađujući »Rečnik nemačkog jezika« braće Grimm, naišla sam slučajno na rečenicu koja bi u nemačkom izdanju »Romana za ljubitelje ukrštenih reči« mogla da posluži kao uvodni moto, a glasi:

... i tako pesnik okupljenim često
u uši stavlja ukrštenicu, rečima
virtuzno sročenu...*

□□□

Sa nemačkog:
Olga Trebićnik

* Tekst je pročitan na promociji nemačkog prevoda »Prede slikan čajem« Milorada Pavića, u Kulturnom i informativnom centru Savezne Republike Nemačke (Gute Institut) u Beogradu 21. 05. 1991.

pišem pesmu

ivan kocijančić

KRATKA PESMA

*o, zdravo bila, čarobna zemljo, još si lepa
gospa od rozarija nek ti je na jutrenju
a kula lanterna na večernju
zaveštavam ti tugu koju nosim
ribarska koča je pristala
donoseć naranče, lemon, lovoriku i
ruzmarin bigova!*

PIŠEM PESMU br. 2

uspomeni na prijatelja Teodora Veselinovića

*pišem pesmu o svemu: o volkmaru-krstašu koji
osvoji palestinu, o znacima neba, prasini zvezdanoj
velikim i malim kolima, protuberancama, o ribama
jadranu: longrni (galini del mar), skarpini
o raku langustu, hlapu i karli, o škomburu,
cipolu, brancinu, oradi, o šnjuru i engljunu
takode, pišem o dragucu, brodici neretljana,
o »barbari«, brodiču radnika iz arsenala
o mrežama za ribanje, škvertari i popunici,
o barkama pasarama i batanama, kao i o leutu-monitorinu
pa i o madioničaru hudiniju, o bazi ivankoviću, marinisti
o aleksiću, atleti na aeroplanim, i o velikim jezerima!*